

ADEVĂRUL

ABONAMENTUL :

un an — — — 4 cor.   **Pentru străinătate:**
 1/2 de an — — — 2 „   Pe un an — — — 6 cor.
 1/4 de an — — — 1 „   **Pentru America:**
 Un număr 8 fileri.   Pe un an — — — 2 dolari

**ORGANUL PARTIDULUI SOCIALDEMOCRAT
 DIN UNGARIA**
APARE ÎN FIECARE DUMINECA

Redacția și Administrația :
BUDAPESTA, VIII., CONTI-UTCA 4.

Aci sunt a să trimitte tot felul de scrisori, cereri și bani.
 Tot aci să primese anunțuri cu preturi moderate.

Os domnia de clasă răpitoarea drepturilor!

Zorile roșii, strălucitoare ale libertății drepturilor și a fericirii omenești se ivesc în toate țările civilizate. Este semnul mult dorit de clasele muncitoare oropsite.

Cazanul societății este în fierbere, și amenințată cu explozia, care va dărâma zidurile celei stăpîniri barbare și va sfărîma lanțurile robiei și umilirei, aducînd libertatea, egalitatea și fericirea pentru toți.

Da, curentul, ce reînnoiește omenirea din omniul neștiinței la conștiință se apropie și revesteste că viforul social nu va mai înfrîna mult. Acest vifor face să se cutremure temelia societății feudale bazată pe crime, războaie și înșelăciuni. Iar poporul muncitor liberat de toate bazaconiile și gunoarele stăpînirii va folosi bogatul pămînt prosperînd în fericire, trăind liber în societatea socialistă.

De acest vifor puternic, se tem clasele stăpînitoare din țările mai naintate și se retrag lăsînd loc poporului muncitor, pe scena societății, unde să joacă viața omenirii. Adevăratii prietenii poporului muncitor, care prin munca lui susține întreaga societate omenească, știind bine, că viitorul e al acestui popor, că nedreptatea strigătoare la cer nu e vecinică. Și nu se înșală cînd judecă astfel, căci poporul se simte în stare de a se conduce pe sine și a-și croi drumul vieții. Și într'adevăr, în țările civilizate din apus, proletariatul se bucură deja de o parte a drepturilor omenești.

Numai la noi în Ungaria, în țara hoțiilor și călăilor, unde miniștri sunt cei mai mari hoți ai binelui obștesc. Poporul este și astăzi desmoștenit de toate drepturile, el numai datorii are.

De zeci de ani clasa muncitoare conștientă luptă, singurează și suferă temniță pentru drepturile poporului. Dar încă nu i-a reușit să dea afară din casa legilor pe acei, cari nu reprezintă binele obștesc acolo, numai interesul unei clase compusă numai din trîntori.

Poporul pînă acum a fost numai asuprit și a trebuit să supoarte toate povarile statului, să-și verse sîngele pentru asigurarea fericirii asupritorilor, să plătească biruri mari și să nu se amestece în politică. Și acum asta voesc trîntorii, ca și în viitor să fie tot așa.

Pentru că banda de hoți a lui Tisza, cumpărată pe bani furati dela popor, s'a pus pe muncă și au întărit robia poporului muncitor: au făcut legea de vot, așa de nedreaptă, că nu se mai pomenește în întreaga lume. Noi am știut asta dinainte și am pus-o în vederea poporului prin foile noastre socialiste, că această lege nu e altceva, decît praf în ochii lumii, iar acum cînd se apropie timpul să se pună în aplicare, oricine vede că am avut toată dreptatea.

Poporului iar trebui drepturi politice cinstite să-și poată trimite reprezentanții săi în casa

țării, dar asta nu o poate aștepta dela nimeni, trebuie să-și smulgă singur drepturile. Ne-ar trebui reprezentanți, cari să facă lezi noi, să capete miile de țărani pămînt să nu fie siliți a lua traista în bătă și să plece la America, lăsîndu și familia prăpădită. Dar e bine dacă mai are cu ce scăpa de aicea din iad, căci cei mai mulți sunt siliți să moară fără vreme de foame, căci de lucru nu capătă să poată cîștiga a bucată de pâine. Statul nu se îngrijește de popor, că oare din ce trăește, numai stoarcă din el milioane peste milioane, din care își mărește armata, ca să se poată apăra față de popor, cînd acesta nu va mai putea răbda și se va revolta. Mai cu seamă poporul nostru este desmoștenit de toate drepturile.

Ar fi bine, ca barem acum să se trezească și să nu se mai lase dripit și condus de nas și mai departe de guvernării panamiști și de domniei naționaliști români, cari în loc să îndemne poporul la luptă pentru drepturi, au pactat cu asupritorii dreptății.

A venit timpul să începă lupta desrobitoare, care va aduce roadele ei și pentru poporul muncitor român. De aceea tovarășii noștri și să se pună pe lucru pentru răspîndirea științei de clasă și lumina culturai, căci numai așa ne vom putea scutura de lipitorile care ne suge sîngele și puterea.

Să luptăm cu toții pentru dreptul de vot adevărat universal și egal, cu al cărui ajutor ne vom putea croi o viață mai omenească, și putem da lovitură de moarte societății feudale, care va fi înlocuită cu societatea socialistă a libertății și adevărului.

CRONICA

***

IN ȚARA.

Prea tîrziu. Cu începerea examenelor sau a procurărilor atestatorilor școlare prevăzute de noua lege electorală, pentru cîștigarea dreptului de vot, s'a început o vie mișcare în întreaga țară. Legea e plină de capricii, cari au ținta să îngreuneze cît mai mult exercitarea dreptului de vot, acelor ce n'au școli înalte și nu sunt bogați, adică e vorba de muncitori. Și deoarece partea cea mai mare a românilor fac parte din aceștia, au început și naționaliștii români să observe că legea electorală nu e numai absurdă, ci e și criminală. „Românul” organul naționaliștilor din Arad în numărul de Vineri 15 l. c. plînge amar în contra legii electorale și acuma constată, că a te supune acestei legi ticăloasă înseamnă să te supui tuturor șicanilor autorităților abuzive. De unde să-și procure omul sărac atestat de 6 clase elementare, cînd acum 20 de ani n'au fost nici 20 de școli în tot Ardealul cari să fi fost împărțite pe clase și să se fi condus registre regulat, că reușita examenelor atîrnă de comisarii guvernului și de capriciile și abuzurile autorităților și că pînă să fie cineva alegător își pierde tot gustul de a mai face uz de acest drept.

Bocetele „Românului” sunt juste, numai că e prea tîrziu. Acum orice bocete sunt zadar-

nice. De ce n'au protestat în contra „legei” atunci cînd acesta era numai proiect, atunci cînd noi socialiștii am luptat din răsputeri și de nu eram trădați de aliații noștri parlamentari făceam uz de ultima *armă greva generală*. Pe atunci naționaliștii noștri tăceau ca și cînd n'ar fi existat.

Pentru că erau în ajunul pactului și așteptau recompensa tăcerii. De sigur de aceia, că nu cunoșteau pe Tisza, care acum caută să-i umilească prin agenți provocatori ca Duliszkovics și Mangra. Noi atunci am protestat și luptat în contra legii monstruoase și dacă am pierdut lupta nu plîngem, ci căutăm să arătăm cit e de absurdă legea electorală a lui Tisza: căutăm să înfruntăm toate șicaniiile autorităților și la rîndul nostru uzînd de paragrafi întortochiați să șicanăm autoritățile spre ale revolta în contra legii, care dă o muncă de prisos atît autorităților cit și cetățenilor. Aceasta împinge legea la faliment.

Mangra la București. La ședința Academiei române din București s'a prezentat și Vasiliță Mangra, vicar episcopesc în Oradea-mare și deputat guvernamental în parlamentul ungar. V. Mangra pe vremuri a fost mare român naționalist înfocat, dar mai tîrziu, cînd s'a convins că dacă-și renegă ideile și trădează cauza pentru care luptase, va face afaceri mai bune pe partea gî. național și patriotic. În aceasta a cîștigat pretenia lui Tisza și a lui deei sale, în schimb însă și a atras ura și disprețul tuturor românilor, atît celor de a ci cit și celor din România. Aceasta dovedește pățania sa din București unde a primit o lecție bine meritată.

Niște motive necunoscute nouă l'au îndemnat să participe la ședința Academiei române. Înainte a vizitat pe dr. C. Istrati președintele Academiei, care l-a primit foarte rece și l-a făcut să înțeleagă, că nu-l vede bucuros la ședință. Dar îndrăznețul trădător totuși s'a prezentat la Academie unde a fost primit cu mai multă răceală de membri Academiei, toți i-au întors spatele și Mangra vîzîndu-se disprețuit a părăsit ședința înainte de a se închide. În curte îl așteptau vreo 200 de studenți cari l-au huiduit și cînd s'a urcat în trăsura studenții l-au înconjurat și spărgîndu-i trăsura l-au palmuit și scuipat, pînă cînd vizitiului i-a reușit să mîne caii și astfel Mangra abia a putut scăpa viu din minile studenților.

Guvernul ungar a fost încunoscîntat oficial de lecția ce a primit Mangra, iar contele Berchtold ministrul de externe al Austro-Ungariei, prin ambasadorul Czernin din București a cerut dela guvernul român satisfacție pentru V. Mangra cel ofenzat.

Guvernul nostru diplomatic e gata să facă un conflict Austro-Român pentru pățania rușinoasă a lui Mangra, dar cînd au fost împușcați ca câinii 50 de cetățeni austro-ungari la Colorado din ordinul miliardarului Rockefeller, n'au îndrăsnit să zică nici cîr.

Da, e vorba de un renegat, nu de niște pârliți de muncitori.

IN STREINĂTATE.

Revoluția din Mexico. Turburările din republica Mexico a Americii de Nord, ce durează de ani de zile se părea, că vor lua sfîrșit cu ocazia izbucnirii războiului între Statele-Unite și Mexico. Evenimentele războiului american nu sunt nimic pe lângă sîngeră-

rile interne, ce au loc între trupele președintelui Huerta și resculați.

Cele mai mari sângeri au avut loc de curând în orașul Tampico, care a căzut în mâna resculaților, cari au ucis și alungat trupele lui Huerta. Trupele înfrinse au pierdut peste trei mii de oameni, cea mai mare parte morți, pe când resculații abia 3—4 sute. Cadavrele îngrămădite au fost stropite cu petrol și aprinse de către resculați. În bătălie au luat parte și două torpiloare, cari au bombardat sondele de petrol și le-au aprins, au ars 2 zile și 2 nopți. Se crede că Huerta va fi determinat să abdică și atunci se vor potoli atât răsculații cât și războiul cu Statele-Unite va lua sfârșit. Și într'adevăr e o mare prostie din partea oamenilor civilizați, cari îndură să se verse atîta sînge pentru un singur om, căruia îi place să domnească ca Tisza al nostru.

Revoluționari ruși. În Varșovia din Polonia rusească, autocratismul rusesc a fîrît înaintea tribunalului 82 revoluționari. Sunt acuzați de revoluționarism, ca de obicei: în 26 de cazuri de fapte teroristice. Acuzații sunt de un timp mai îndelungat în închisoarea preventivă. Intreaga instrucție clarifică perfect sistemul acela de a împiedeca pe muncitorii agrari, (de pămînt) prin reforme mincinoase de a avea legături cu muncitorimea revoluționară dela oraș, iar pe cei din urmă ai înăbuși prin mijloacele cele mai brutale. De aceea e așa mare liniștea în patria revoluțiilor. Numai din cînd în cînd izbucnește flacăra înăbușită, cînd poliția descoperă cite un grup a celor ce se organizează în liniște și apoi încep „urmărirea” în contra lor. Munca aparatului oficial dovedește în asemenea cazuri, că în Rusia există foarte mult material explozibil și afară de mijloacele teroristice n'au alte mijloace de a împiedeca pe aceia ce luptă în contra absolutismului barbar. La procesul, ce s'a început de martori.

Apărarea o fac 30 de avocați. Se prevede însă că apărarea, oricît de zeloasă va fi, nu va avea mari rezultate. Aceasta se prevede și din aceia împrejurare, că procesul, ce va dura 3 săptămâni va avea loc cu ușile încuiate.

Noi, ce suferim apăsarea absolutismului unguresc le zicem, onoare lor, martiri ai libertății!

FOIȚA

Inainte, Inainte!

De N. Beldiceanu.

Creeri, instrumente oarbe, ce-ați ajuns a fi mașină
Numai ca stăpînii voștri să trăiască în hodină...
Voi, ce trîntorilor, stofă de mătăasă n'firipați,
Și, drept haină, zdrențe numai dela dinșii căpătați;
Voi, ce marmoră cioplită pregătiți pentru palate;
Voi, prostiților de muncă, ce mari temnițe zidiți,
Ca în ieie, pe gunoale, voi, amar să vă topiți...
O, calici de toată breasla, cum hrăniți pe toți sătunii,
Și cinstiți pe necinstiți, pe schilozii și rehuui? —
Nu știți, voi, ce slabă ieste în putere strîmbătatea? —
Limpeziți vă la minte, cîntăriți-vă dreptata. —
Sută, cum lași tu pe unul, munca ta să o mînce,
Și tu mie, cum lași sută, în durere să te mbrince?
Ei, ce schimbă fîca voastră într'o carne de plăcere;
Pe cînd sînu-și pingărește d'sfrica lor muiere,
Vă iau pîinea, ce hrănește oasele și al vostru sînge
Iar voi stați, răbdați... și foamea de stomah cumplit
[vă stînge...]

De-ași cutreiera pămîntul, codrii lui întunecați,
N'aș găsi eu nicăirea: lupi sărași și lupi bogăți...
Numărați voi, cari duceți greu nevoile pe umăr,
Cîte traiste sint goale, — și-ți vedea al vostru număr
Iei sint zece, sint o sută, sint o mie și mai mulți...
Dar ai voștri asupriți: milioane sint desculți!...

Ocean de sărăcie, de amar și întuneric,
Cînd ai tu a ta putere, de ce stai ca un nemernic? —
Cînd ești suflet, cînd ești număr, pentru ce mai stai
[la gînd?]

Inainte, inainte milionule flămînd!

(Din **Desmoșteniții.**)

Din Timișoara.

Tovarășii din Timișoara au ținut Duminecă în 17 Mai, două conferințe bine reușite, la care a luat parte ca delegat al comitetului central tov. Iosif Jumanca.

Înainte de amiază s'a ținut conferința din Fabricul-Timișorii, la care s'au adunat tovarășii în număr frumos. Ședința a fost deschisă de tov. I. Crețulescu, după care secretarul I. Franți face un raport despre activitatea secțiunii. A urmat apoi tovarășul Iosif Jumanca, care a ținut o conferință despre socialism. În vorbirea sa a descris în linii mari ce este socialismul și a arătat pentru ce trebuie ca și noi românii să intrăm sub steagul roșu. Tovarășii au ascultat cu multă atenție cele ce s'au vorbit și la urmă s'a hotărît ca pentru întărirea foii „Adevărul” tovarășii să înceapă în viitor o muncă mai stăruitoare și mai energică. La fața locului s'au făcut mai mulți abonați.

După prînz s'au adunat tovarășii din Mehala unde tovarășul Victor Băbuț a lucrat mult pentru reușita întrunirii. Aici tovarășul Traian Novac deschide ședința și dă cuvîntul tovarășului I. Jumanca, care vorbește despre starea politică și despre dreptul de vot. Îndeamnă pe cei de față ca toți să pună examenul de scris și citit. Pentru că numai dacă ne vom folosi de micul drept ce l-au căpătat, numai atunci vom putea lupta cu izbîndă în viitor.

Îndeamnă pe tovarășii să aboneze foaia noastră „Adevărul”, căci asta ni-e singura armă de luptă. Apoi vorbește tovarășul Novac, care iarăși atrage luarea aminte a celor de față asupra examenelor și îndeamnă pe tov. să sprijinească foaia. Cu asta conferința s'a închis, astringîndu-se mai mulți banii pentru sprijinirea foii.

E de lipsă mare pentru toți aceia, cari voesc să știe dacă au drept de vot și ce trebuie să facă pentru obținerea lui!

DE ALEGĂTOR?

De Z. RÓNAI

PREȚUL 6 FILERI

Se află de vînzare la Librăria „Népszava”, Budapesta, Erzsebet-körut 35 și la Administrația foii noastre, Budapesta, Conti-u. 4

CĂTRE POPOR!

***

Explicarea pe scurt a programului Partidului Socialdemocrat din Ungaria

(Urmare.)

4. Pentru toți cetățenii din țară să se eriască datorinți egale. Darea să fie plătită deopotrivă. De aceea toți locuitorii — fie ei din orice națiune — să aibă și drepturi egale.

5. Despre aceea mult am auzit vorbind: cit și mai cite milioane sunt de lipsă pentru armată, tunuri și puști noi. Cînd e vorba de școli, zic că nu-s bani. Dar cînd e vorba de tunuri și de soldați, atunci trebuie să fie bani și încă cu milioanele. Multele milioane le stori din filerii câștigați prin sudoarea poporului. Însă asta încă nu-i de ajuns! Copii poporului sunt luați în armată tocmai în floarea vîrstei lor. Toate astea apasă poporul foarte mult. De aceea trebuie ștearsă armata permanentă. Toată omul să învețe cum să mînuiască armele. Din copilărie să se crească oamenii așa. Dacă apoi vine dușmanul să se înarmeze poporul. O asemenea patrie, care dă și drepturi, iar nu cere numai dări și solviri de soldați, o apără poporul.

Despre aceea, că oare trebuie să se înceapă vreun război, sau dacă sunt timpuri războinice, cînd să se încheie pacea, să hotărască reprezentanții poporului. Pentru că la începutul unui război și la legarea păcii e vorba de interesul și viața întregului popor. Prin urmare trebuie să aibă drept poporul la aceea, să hotărască și să-și dea părerea în asemenea chestiuni!

Dacă între unele națiuni se iscă neînțelegeri, numai atunci să fie permis a se începe război cînd nu se poate ocoli acest lucru. Dar în tot cazul trebuie încercată o împăcare a națiunilor fără război. De aceea trebuie alcătuit un juriu de arbitru, care să aducă sentința în neînțelegerile națiunilor.

6. Dacă cineva voește să-și spună părerea, sau dacă voește a o scrie, sau dacă zice o serie așa ceva, ce nu le place domnilor de la

apoi e aruncat în temniță. Noi pretindem, ca oricine să poată spune liber ceia ce gîndește; să comunice semenilor săi prin graiu sau în scris, sau mai bine zis, să fie deplină libertate de cuvînt și presă. Oamenii să alcătuiască deplină libertate societăți, unde să se adune, ca să se sfătuiască asupra stării, asupra sortiilor lor; să poată ține în deplină libertate adunări, unde să vorbească, să și spună durerile și să hotărască modul de apărare.

NICOLAU COPERNICUS.

(Viața unui astronom renumit.)

(Urmare și fine.)

Copernicus a voit să dovedească, că pămîntul nu este fixat în centrul universului, ci soarele¹, în jurul căruia se învîrtesc corpurile cerești² și cu astea și pămîntul, (care nu altceva, decît un corp cereș ca celelalte planete.

Copernicus căuta explicațiuni în operele scriitorilor vechi: nu cumva găsește undeva asemenea păreri cari explică mișcarea corpurilor cerești alifel ca Ptolomeus. Cercetările nu i-au fost zadarnice. A cetit în operele scriitorilor vechi, că deja cu 200 de ani înainte de Crist a trăit un astronom bătrîn, care a arătat că nu soarele se învîrtește în jurul pămîntului, ci contrariu: Pămîntul se învîrtește în jurul soarelui, și afară de asta se mai învîrtește și în jurul axei sale. Această teorie însă nu s'a răspîndit, pentru că oamenii nu-și puteau închipui că pămîntul să nu fie fixat într'un loc și au primit mai bucuros vederile lui Ptolomeus.

A mai cetit Copernicus, că două dintre planete Mercur și Venus nu se învîrtesc în jurul pămîntului, ci în jurul soarelui. Acesta a fost punctul de pornire a concepțiilor lui Copernicus.

¹ Soarele este de 1100 de ani mai mare ca pămîntul și se află la o depărtare de 149 milioane kilometri dela pămînt.

² Acum se știe, că nu toate corpurile cerești se învîrtesc în jurul soarelui, numai planetele din sistemul solar Mercur, Venus, pămîntul însoțit de lună, Marte, Iupiter, Saturn, Uranus și Neptun însoțiți de sateliții lor.

A făcut atitea observări pînă cînd s'a convins, că mișcarea corpurilor cerești atunci le poate explica mai clar, dacă presupune că celelalte se învîrtesc tot în jurul soarelui. Scop al vieții sale și-a pus dovedirea acestor presupuneri.

În cîntin a observat cerul înstelat cu multă stăruință și observațiile sale și le-a comparat cu datele astronomilor vechi. Astfel de observațiuni, azi cînd stau la dispoziția astronomilor telescoape uriașe și alte instrumente exacte, nu sunt grele observațiunile, dar pe timpul acela, apăsa o misiune foarte grea pe savanți. Atunci încă nu era descoperit telescopul, nici luneta și erau înlocuite cu instrumente foarte simple, linii și compasuri făcute din lem, fier și aramă. De asemenea instrumente, făcute cu mîna sa proprie, s'a folosit și Copernicus în observațiunile lui.

În anul 1507 s'a hotărît, că ceia ce pînă atunci nu îndrăznise decît să cugete, să compună în scris. În acel an a început la lucru. Timp de șapte ani a lucrat la opera sa pe care însă n'a tipărit-o. A șovăit foarte mult și de aceea opera lui a stat 26 ani în cutia mesei lui netipărită. În acest interval lung adesea o scotea și făcea corigări în ea. Astfel opera a devenit tot mai perfectă. În fine, cînd a ajuns în vîrstă de 70 de ani, în anul 1541, a ascultat de îndemnările amicilor săi și s'a hotărît că-și va tipări opera și o va da publicității.

Opera lui Copernicus a ieșit de sub tipar în anul 1543, în limba latină, deoarece pe timpul acela savanții numai în această limbă scriau.

7. Să nu se intereseze nimeni de aceia, că de ce religione este, în care biserică ablu, cum se închină, și nici de aceia să nu intereseze nimeni, că cine nu vrea, nu se închină. Oricine să facă cum vrea. *Religiunea fie pentru fiecare chestie privată.* Dacă unora place să alcătuiască societăți religioase, să facă. Inșă aceste societăți să le întrețină în banii lor. *Averea publică, care se adună în darea tuturor, să nu fie permis a se întrețină pentru astfel de scopuri.* Marea avere a proprietăților religioase nu aduce nici un folos popului. Din această avere trăesc cîtiva inși omnește. Această mare avere să se dea popului. Cîștigul pe care îl aduce averea asta, să se întrebuințeze pentru școli și scopuri culturale.

8. Și școlile trebuie să aibă altă formă, ca și de astăzi. *Școlile să fie întreținute de stat, pentru că în ele umblă copiii noștri ai tuturor.* Copiii tuturor se învață acolo. *In școli să nu se învețe diferitele religii, pentru că prin învățătura religioasă încep a se așta unii copii contra celorlalți, întocmai parcă ar fi nevoie ca oamenii să trăiască în sfadă unii cu alții.* *Fiecare copil să fie silit a umbla la școală, învățămîntul să fie gratuit și cărțile de învățătura să li se dea tot gratuite, ca și copiii oamenilor săraci să poată umbla regulat la școală, să se oprească ca copiii de la etatea de 6—7 ani să fie întrebuințate la păstoriș și la alte cîte și mai cîte de învățătura.* In școală copiii să învețe în limba lor maternă.

Femeia este un muncitor tot atît de folositor ca și bărbatul. *Prin urmare să i-se dea drepturile toate acele drepturi, ca și bărbatilor.*

9. *De ce, cuiva, cum să zice, i-se naște copil dăitim, și acest copil să aibă tot acele drepturi ca copiii legitimi.* Credem, că tot așa vine și altele, căme un copil ca și celalalt, chiar dacă a fost născut din tatăl și mama lui înainte a oșterului stărei și altele, sau ba.

De copiii cari n-au nici tată, nici mamă, să se îngrijească pe cari nu-i pot întreține părinții sau rușii, să se îngrijească și de ei ori comuna.

ADEVÉRUL

este singura foaie românească care apără interesele muncitorimei. Fiecare muncitor român are datoria morală a o abona, ceti și răspândi.

Opera sa era intitulată „Șase cărțile ale lui Nicolau Copernicus, despre învîrtirea corpurilor cerești“. Conținutul mai interesant e următorul:

Copernicus în primul rînd constată că pămîntul e rotund. Când dovedește aceasta se referă la aceia, că și celelalte corpuri cerești au formă rotundă și se întreabă: cam de ce ar fi tocmai pămîntul deosebit de celelalte planete? Afirmarea și-o sprijinește și cu alte dovezi. Cu toate că era superflu să mai dovedească. Și Ptolomeus a dovedit și dacă secole îndelungate oamenii nu s'au convins de asta, pe timpul lui Copernicus era învățămînt aprobat. Desvoltarea repede a navigațiunii au făcut posibilă explorarea.

Teoria călătoriei în jurul pămîntului, pe care au încercat-o pentru prima oră în timpul lui Copernicus, a pornit numai din presupunerea că pămîntul e rotund.

Apoi astronomul pune întrebarea: Mișcă-se oare pămîntul? (Până atunci se credea că pămîntul e fixat în centrul Universului și că bolta cerească se învîrtește în jurul lui. Aparențele într'adevăr, sprijineau această credință. Pentru că dacă noaptea privim cerul instelat vedem, că stelele apar la răsărit și dispar la apus, din aceasta se poate deduce, că bolta cerească se învîrtește în jurul pămîntului dela răsărit înspre apus. Numai că după Copernicus această apariție se prezintă și atunci, dacă bolta cerului e fixată și pămîntul se învîrtește în jurul osiei sale dela apus înspre răsărit. De pildă amintește de călătorul, care se urcă în

VIATA BĂIEȘILOR

Cum se mănuește dreptul în Petroșeni.

Modul cum funcționează autoritățile din Petroșeni dovedește clar, că în Ungaria asiatică dreptul e cântărit cu două cântăre (măsurate cu două măsuri). Egalitatea dreptului e numai pe hârtie, în realitate alte drepturi are cel puternic și altele cel apăsător. De exemplu în împrejurimile minelor (băilor) domnește sistemul de a servi drept societăților de mine, nu legea, după cum dovedesc următoarele cazuri din Petroșeni:

Mai zilele trecute au fost la Petroșeni doi trimiși ai comisiei generale a sindicatelor, pentru a conveni cu muncitorii mineri de acolo, spre a-i sfătui cum să-și caute drepturile. Abia s'au pus piciorul în Petroșeni și imediat a fost pe picior întregul aparat al autorităților, grupuri de polițiști, jandarmi, circulau pe străzi, patrula s'a pus în urmărirea tovarășilor noștri și nici pentru'n moment nu i-au pierdut din vedere. Au intrat și în birtunde tovarășii noștri s'au dus să cîneze și au ascultat ce vorbesc cu cei patru muncitori mineri. Iată cît sunt de veghetoare și de conștiincioase autoritățile când e vorba de apărarea intereselor societăților minerilor.

Să vedem, ce fac aceleași autorități când e vorba de apărarea intereselor unui simplu muncitor. Un maestru pantofar Carol R. din Petroșeni și-a prins nevasta cu lucrătorul pantofar Pavel S. care e vestit de periculos. Maistrul s'a plîns de asta comisariului polițienesc Schuster și l-a rugat, să-i vie într'ajutor pentru că lucrătorul îl amenință. Comisarul i-a răspuns, că azi n'are om, dar mâne îi va trimite un varoist. A doua zi însă a fost târziu, pentru că meșterul din nou l-a prins la nevastă pe bătaș, care a pus mîna pe un cuțit și pe secure și l-a amenințat cu moartea pe bietul om. La zgomotul înăierii în tov. A. Molnar și soția, cari locuiesc în sîni, au dat fuga la fața locului și căutau să despartă pe combatanți. Molnar a smuls securea din mîna bătașului și a aruncat-o, pe când bătașul furios a rînit în trei locuri cu cuțitul ce-l avea în mîna pe bietul Molnar. Nefericitul om numai așa a scăpat de moarte, că soția lui a dat brînci ucigașului, care așa a greșit ținta inimii, apoi curajoasa femeie a smuls cuțitul, apucîndu-l de tăiuș, din mîna făcătorului de rele. In acest timp cineva a avizat poliția, care

a trimis doi polițiști la casa pantofarului, unde au deținut pe lucrătorul bătaș și pe amanta lui, apoi pe tov. Molnar care singera și pe nevasta lui i-au dus cu trăsura la poliție. Cînd tov. Molnar și-a spus numele, comisarul a început să ridă către straja meșterul de vardîști, pentru că Molnar joacă rol de agitator socialist în Petroșeni. Pe el și soția lui nici nu i-au ascultat, ci i-au trimis acasă să se panseze. Iar bătașul a fost sfătuit de către dl comisar — „Dta trăește mai departe cu nevasta pantofarului, dacă o poți ținea, nu vei fi supărat de nimeni“.

Bătașul sîngeros n'a fost nici dojenit. Poliția n'a găsit de cuvîntă să facă inofensiv, pe acel om, care a distrus fericirea casnică a aproapelui său și a rînit pe un om, care a voit să-l impedeze de a ucide. Molnar, care a voit să facă pace, va rămîne nenorocit pe toată viața și nu i-se dă satisfacție, pentru că e socialist, pe cînd ucigușul gata la alte răutăți e lăsat liber, ba încă e sfătuit să-și continue faptele nedrepte. E de notat, că și jandarmeria a luat proces verbal despre reclama omului rînit, dar nici ea n'a ținut de cuvîntă să pedepsească pe bătaș.

Jandarmeria a mobilizat întregul său aparat cînd au venit cei doi oratori din Budapesta, pentru a îngriji de interesele societăților de mineri. Dar acum, cînd ar trebui să intervieve în afacerea unui muncitor, nu are timp să se ocupe cu așa ceva. Nu se măsoară dreptul cu două măsuri în Petroșeni?... E trist lucru că nici în alte părți nu e mult mai alt cum.

Explozie în baie.

O groasnică explozie a avut loc la 5 Mai c. pe stabilimentul minelor de cărbuni ale societății Salgotariană din Vulcani. Explozia a fost de gaze minerale și a ucis un muncitor și a rînit mortal pe alți doi. Societatea a ținut în secret explozia până acum și nici acum nu s'a aflat dela oficiul telegrafic, ci pe calea corespondenței ocazională. Domnii băilor, desigur se tem, că dacă catastrofa se divulgă atunci va atrage atenția publică asupra minelor din Vulcani și vor fi siliți a lua măsuri de apărare, cari vor costa bani. Faptul că se păstrează în secret exploziile se explică prin aceea, că s'a mai întimplat acum cîteva luni explozie tot în aceasta baie și de atunci nu s'a făcut nimic pentru repararea ocnelor. Catastrofa de acum e mai gravă, ca cea din

barcă și vislește înspre largul apei, acestuia i-se pare că malul se departă de el, pe cînd în realitate barca înaintează. Iar noi, cari călătorim cu trenul accelerat, puem presupune că cine privește câmpul din tren i-se pare că arborii câmpului ar alerga dinaintea sa în direcție contrară cu acea a trenului. Așa stau lucrurile și cu pămîntul și bolta cerească. Pămîntul se învîrtește dela apus înspre răsărit și nouă ni-se pare că cerul se învîrtește dela răsărit înspre apus.

Dar pămîntul nu se învîrtește numai în jurul osiei sale, ci se învîrtește și în jurul soarelui dela apus înspre răsărit pe o orbită ce o face într'un an așa și cele 5 planete¹ în timp diferit fac drumul în jurul soarelui. Copernicus și aceasta o dovedește amănunțit. Pentru aceasta presupune soarele în centrul Universului² aceasta este baza teoriei lui.

Copernicus a dat omenirii o altă idee despre Univers, contrar celei a lui Ptolomeus, conform teoriei lui Copernicus în locul cel mai înalt, adică mai exterior, e cerul rotund al stelelor care e nemîșcat și are în jurul său întreg Universul, (Acum știu că nu e așa!)

Mai aproape de aceasta cade Saturn, care aleargă în jurul soarelui timp de 30 de ani; apoi mai înăuntru mai urmează orbita lui Jupiter pe care aleargă în 12 ani, apoi a lui Marte

care o face în 2 ani. Locul următor îl ocupă pămîntul, care însoțit de lună într'un an face ocolul soarelui, urmează apoi Venus ce în 9 luni și în fine Mercur ce în 88 de zile își face călătoria. In centrul acestora se află soarele fixat.

„Ar fi putut alege steaua asta minunată alt loc mai potrivit pentru a lumina această construcție măreață?“ Intreabă Copernicus.

Iată rezultatul studiului și observațiilor astronomice ale lui Copernicus, cea mai interesantă parte a cărții lui. Când i-s'a adus primul exemplar din cartea lui, el era pe patul de moarte, așa că abia a putut-o ridica cu mîna-i tremurîndă. Cîteva oare mai tîrziu, cînd și-a văzut opera tipărită, a încetat de a mai trăi. Aceasta s'a întimplat la 24 Mai 1543.

Și pe Copernicus l-a ajuns soarta — ca pe foarte mulți savanți — de a murit fără a-și vedea răspîndite învățămintele lui. Aproape 100 de ani, după aceea a durat discuția, că oare el are dreptate sau Ptolomeus, până cînd în fine teoria lui a învins. E drept, că această teorie au amintit-o și scriitorii antici, dar Copernicus a și dovedit-o și de aceia cel mai mare merit este al lui. De aceia el este părintele astronomiei moderne, care întotdeauna merită locul cel dintîi între cei mai mari oameni ai științei.

Trad. de T. A.

¹ Pe timpul acela numai atîtea erau descoperite.

² Acum e dovedit, că Universul nu are un centru absolut, fiindcă n'are nici margini și deci nu poate avea centru.

trecut, pentru că s'a adunat o mai mare cantitate de gaz fără să o fi observat inginerii băilor. După cum se spune, explozia au cauzat-o împușcăturile plesnitoare, ceiace înscamnă că acolo se lucrează cu mari neglijențe. Explozia s'a ivit prin o detunătură ca trăsnetul care a fost urmată de valuri uriașe de flăcări din toate părțile. Muncitorul Mihail Perza, care a fost cel mai aproape de locul exploziei, a fost atît de grav rănit, că după cîteva minute de chinuri a murit, l-au și înmormântat. Carol Simon, Alexandru Ciora, Irimie Petru, Ioan George, Alex. Miovan Trifon, Ioan Peres și Alex. Fazekas toți au suferit arsuri grave. O parte dintre ei se află în spital în chinurile cele mai groaznice, pe ceilalți îi vindecă la locuințele lor. Dacă autoritățile au început ancheta (de formă) sau nu, despre asta nu spune știrea.

ȘTIRI

***

— **Mureșul inundează.** Ni se scrie din Deva, că în urma ploilor din primăvară Mureșul iar a ieșit din matca sa și a inundat satele de pe țărmul lui. Două zile într'una a crescut apa cu o iuteală uimitoare și a inundat o parte a orașului Deva. Locuitorii au ieșit din casele lor, căci apa a intrat în 30 de case. 8 case mai joase s'au surpat. A revărsat și grădinile de verdeturi ale bulgarilor împreună cu drumul ce duce la Arad, unde apa este de 1 metru. În cartierul grecesc din Deva numai cu luntrea se poate umbla. Revărsarea a făcut mari pagube și în împrejurimi. Șesul dela Deva până la Piski e sub apă. În patru comune din jur revărsarea a luat cu sine și vite. Apa crește și amenință chiar și umplătura liniei ferate. Mureșul se revărsă pentru a treia oară în fiecare an și guvernul tot n'a luat nici o măsură pentru regularea alveiei acestui riu șerpuit și neregulat, care distruge bucatele și căminurile oamenilor, cari și ei contribuiesc cu dare la susținerea statului ca ori și care alți cetățeni. De sigur, că aceasta întreprindere n'ar fi făcut rost de ceva panamă și de aceea nu face să se mai apuce.

— **Să n'vărtește roata.** Ceiace în alte părți e lucru natural, la noi pare o ciudățenie. Sufragiul universal din Franța, a ridicat la rangul de deputat pe un servitor de prăvălie și un vânzător de gazete. Pe lângă aceștia a intrat și o ceată de muncitori de fabrică și „calfe“. La noi, acestea sunt lucruri extraordinare și nu e de mirare, că gazete e burgheze turbează de mânie, cînd aud de aceste întîmplări. Cum așa, groful cutare, marele moșier cutare, fostul ministru cutare sau fabricantul cutare să bancroteze (cadă) la alegeri față de un muncitor, de un vânzător de gazete sau de un învățător? Necazul domnilor, cari injură cînd iau o gazetă și cetesc cele întîmplate în Țara libertății, se explică. Ei cred, că muncitorii nu se pricep la politică, că aceștia nu știu la ce sunt bune legile. La astea se pricep numai grofii, agrarienii, diplomații sau domnii de viță. Dar zecile de mii de alegători cari s'au ales de reprezentant un „servitor“, știu foarte bine de ce l-au ales. Acesta s'a ridicat din mijlocul poporului, cunoaște toate durerile acestuia și a dovedit o capacitate de politician prin talentul său oratoric; nu ca mulți deputați dela noi, cari timp de 18—20 de ani a fost deputat și în tot timpul acesta a ținut o singură vorbire (afară de ședință) unde a spus: „Inchideți ferestrele, că e corent!“ Iar altul, care nici atîta n'a spus, cînd a fost întrebat de cineva, de ce nu vorbește, a zis: „La ce să știe și țara cît sunt eu de prost“.

— **Ce-i trebuie Ardealului.** Domnii noștri în totdeauna ghăcesc minunat de bine de ce boale suferă țara. În cei din urmă doi ani, revărsările rîurilor cu matca neregulată au nimicuit bucatele, au inundat sate întregi și au adus sărăcia și moartea pe capul locuitorilor. Domnii noștri au înțeles acest rău și s'au silit să-l împiedece în viitor! Acțiunea a și început la Murășorheiu. (Veți crede că au făcut un plan să canalizeze Murășul, o nu, ceva mai bun au făcut: O expoziție de câni, porumbei și epuri de casă și concurs le câni

polițienesti. Această admirabilă expoziție o aranjează domnii dela societatea pentru animale din Ardeal pentru 31 Mai și 1 Iunie. Nu este permis să rideți, căci trebuie să știți, că viitorul industrial, comercial și cultural al Ardealului atîrnă de expoziția de câni din Murășorheiu. Numai de n'ar crește Murășul să-i înecă că s'ar nimici tot viitorul Ardealului.

— **E criză de bani; — cine știe face.** Imprejurimile orașului Baja sunt inundate cu bani falși, de argint și nickel. Făcîndu-se cercetările au deținut pe Balogh István, Simon Sándor și pe Szabó Julia. Bărbații fabricau banii, iar femeia îi pune în circulație.

— În Fiume și împrejurimi de un timp mai îndelungat o sumedenie de mōnede false de cite 1 cor. și de cite 20 fileri au venit în circulație. Deosebirea între banii falși și cei adevărați e, că banii falși sunt mai strălucitori ca cei adevărați. Până acuma nu s'a descoperit fabrica de unde au ieșit.

Lucru nu este, pentru că nu sunt bani, bani nu sunt pentru că nu e lucru și dacă nu-i lucru nu-i nici pîne. Deci neavînd ce face oamenii au făcut bani.

VIAȚA SINDICALĂ.

Sindicatul din Ungaria în 1913.

Comisiunea generală a sindicatelor săptămîna trecută a dat raport despre starea sindicatelor în 1913. După aceasta venitul total al sindicatelor în 1913 a fost de 2,493.496 cor. 99 fil. față de 2,333.806 cor. 60 fil. din 1912, așadar se constată un spor de 89.690 cor. Resultatul acesta e însă numai la primavere, mai favorabil decît cel din anul trecut, și devine de acolo că multe sindicate parte au aruncat cotizații extraordinare, parte au fost silită a lua împrumuturi, acărur sume sunt adăugate la venite. Din cotizațiile de membrii în 1913 au încurs 1.865.109 cor. 20 fil., iar în 1912, 1,829.772 cor. 42 fil. adică aici se arată la venite un spor de 35.336 cor. 78 fil. ceiace se mulțumește n'au cotelor extraordinare. Din taxe de înscriere însă au decurs numai 42.815 cor. 80 fil. cu 14.351 cor. 91 fil. mai puțin decît în 1912. Din alte venite a încurs 479.059 cor. 63 fil.

Față de venite și cheltuelile s'au ridicat în mod uriaș. În 1912 cheltuelile totale erau de 2,201.893 cor. 70 fil., iar în 1913 suma aceasta a fost de 2,527.831 cor. 71 fil., adică s'a urcat cu 335.938 cor. 01 fil. În primul rînd s'au ridicat ajutoarele. Pentru ajutor celor fără de lucru au plătit sindicatele noastre 686.838 cor., în 1912 ajutorul acesta era 363.650 cor. adică în 1913 cu 316.188 coroane s'a dat în anul trecut.

Circulația cassei sindicatelor e următoarea:

Starea cassei la 31 Decemvrie 1912	673.084.77
Venite dela 1 Ianuarie până la 31 Decemvrie 1913	2.493.496.09
Total	3.166.581.76
Cheltueli	2.537.831.71
Rest	628.750.05

ACTIVITATEA NOASTRĂ.

Dela secțiunea din Budapesta.

Duminecă 17 Mai n. a vorbit la secțiune tov. Iordăchescu despre „Munca intelectuală și munca manuală“, care a fost ascultată cu atențiune de tovarăși. Intre altele arată cum inginerul ori desemnatorul numai deseamnă cutare mașinărie, iar muncitorul cu munca sa manuală o crează și pune în mișcare. Dela lucrător depinde toată existența și viitorul fabricanților etc.

Ședința s'a închis cu o mică serată declamatorică, declamînd mai muți tovarăși între cari tovarășa A. Greavu. Declamațiunile au fost plăcute.

Pentru Duminecă 24 Mai n. la secțiunea română din Budapesta va vorbi tov. Vasile Dobrescu despre „Apostolii progresului din trecut și cei din prezent“. Tovarășii sunt ru-

gați să ia parte la această conferință în număr cît mai mare.

Secțiunea română din Budapesta va ținea Duminecă 31 Mai n. în localul său din VII. Nagydíófa-utca nr. 17, *adunarea generală trimestrială*, cu următoarea ordine de zi: 1. Darea de seamă a comitetului. 2. Complectarea comitetului. 3. Propuneri. Tovarășii sunt rugați să ia parte cu toții la adunare. Fiecare să-și aducă și cartea de membru.

Comitetul.

Secțiunea română din Timișoara își ține ședințele regulat Luni seara la orele 6 și Duminecă dimineața la orele 9, în localul din str. Buziașului nr. 7., la trei Alierten. Prin aceasta facem cunoscut românilor din Timișoara să vină regulat la ședințe. *Comitetul.*

Poșta redacției și administrației.

D. Besuan, Pestujhely. Ești în curent până la 30 August a. c.

P. Geza, Lugos. Am primit banii trimiși, 2 cor. până la 31 Decemvrie a. c. La contul broșurilor am socotit 3 cor. Mulțumim.

A. Deac, Gherla. Abonamentul ți-a expirat la 31 Octomvrie 1913. Așteptăm renoirea lui.

D. Biriș, Zsidóvár. Am primit 1 cor. 20. Broșurile le-am trimis.

E. Dorofteiu, Beszterce. Am primit sumă de 5 cor. pentru abonați noi. Foaia vor primi-o. Dana ești în curent până la 30 Iunie a. c. Mulțumim.

L. Lazar, Nagytikvány. Banii i-am primit. Ești în carnet până la 30 Iunie a. c. Mulțumim.

P. Stanculescu, Bp-st. Am primit 2 cor. ca alment până la 15 Noemvrie a. c.

I. Șerban, Polis Indiana Ind. Banii 10 cor. a s'au primit. Ești în curent până la 31 Oct. a. c. Mulțumim.

V. Benceac, Arad. Am primit 3 cor., 2 cor. p'abon. d-tale până la 31 Iulie a. c., 1 cor. pt. V. Centru până la 31 Sept. a. c.

I. Negrei, Karánsebes. Am primit banii. Abon. d-tale expiră la 31 Iulie a. c.

I. Bratu, Nagyköcse. Am primit 4 cor. ca abonament la foaie până la 31 Dec. a. c. Mulțumim.

V. Iliu, Nagyszeben. Am primit banii. D-ta ai avut restanță din a. trecut, am făcut regulă până la 30 Aprilie a. c. Așteptăm restanțele mai departe.

G. Modun, Karánsebes. D-ta ești în curent pînă la 15 Oct. a. c. Spune și tov. V. și Ș. să-ți urmeze.

I. Miga, Paris. Am primit 3 cor. până la 31 Oct. a. c.

T. Novac, Temesvár. Ești în curent până la 1 Mai. Informațiile cerute sunt din v. broșurilor.

I. Stulea, Kistikvány. Am primit 2 cor. ca abonament până la 15 Noemvrie a. c. I. Ioanovici, dela d-ta am primit iar 2 cor. Ești în curent până la 15 Nov. a. c. C. Radu 1 cor. până la 31 Dec. 1913. Spuneți și celorlalți să-și achite și ei. Vă mulțumim.

I. Neguș, Arad. Am primit 7 cor. Epistoală primești.

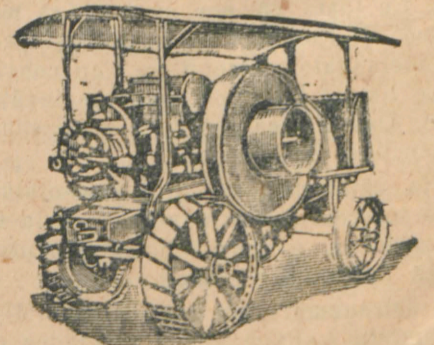
I. Apădean, Pécska. Am primit 6 cor. ca abonament 2 cor. pentru d-ta dela 31 Aprilie 1913 până la 31 Oct. 1913. 2 cor. pt. T. Iancu, dela 31 Mai 1913 până la 30 Nov. 1913, 2 cor. pt. S. Petrișor, dela 1 Iunie. Mai trimeteți și atunci veți fi achitați. Mulțumim.

P. Meda, Kemenczeszék. Am primit banii. Ești în curent până la 30 Iulie a. c.

Editor și redactor responsabil: **Ioan Flueraș.**

Tipogr. Világosság, s. a. Budapesta, VIII, Conti-utca 4.

Cele mai bune și mai de încredere

Garnituri de treerat — automobile
Sdrobitoare de peatră — automobile
Fireze și mașini de crepat, automobile.
Motoare cu benzin, de gaz și cu ulei brut.
Instalațiuni pentru mori,
Pluguri cu motor, cari se pot intrabușina și pentru imblătit și pentru transportarea de greutate.
KELLNER ÉS SCHANZER
BUDAPEST, KÁLMÁN-UTCA 3.
Rugăm numai interesații serioase